

שירי אסתר ראב

מאת יהושע קנז

שיר אותה רק אלה שנולדו בה וחיו
בה ואהבוה מעבר לכל שיעור, כי
חוייה אישית ובלתי-אמצעית, אסי
תר ראב המשוררת היא קודם-כל
ציירת מופלאה. שלל האפשרויות ש-
היא נותנת בידי הלשון השירית ר-
הריתמוס הפנימי שלה, אין לו ל-
דעתי הרבה מקבילות בשירה העב-
רית. בתערוכת הנופים שהיא מצי-
גה, אתה מוצא אקווארל ענוג כגון
זה:

בחרתי בשיר זה מפני היותו
מבטא מעט מנוף האדמה העתי-
קה עליה ראיתי אור — סבורה
אני שטבוטה היא בי עוד מלפני
לידתי, נמשכת היא מפסוקי
חנ"ך ומשנה מפי אבות-אבותי,
ועושה קפיצת-דרך אחורנית אל
עבר רחוק ומקשרת אותי להווה.
האדמה נטועה גפן וזית והאי-
נה, ואיכרים מלפני אלפי שנה
מהלכים בה — ומהווים תמונה
שלימה של שמיים, אדמה, צמח
ודמות-אדם.

(גימיק הבחירה מתוך האנתר-
לוגיה „את אשר בחרתי“).

אסתר ראב

א

בבתי-הספר יוסיפו מן-הסתם לח-
רוש בתלמים המקובלים של ספרות
ההשכלה והציונות, אולם דומה ש-
הקלאסיקה העברית, הארץ-ישראלית,
איננה מתחשבת בזה. היא מתגבשת
והולכת, ועוד תוסיף ותתעצב, גם
ללא ה„קאנוניזציה“ המוסדית. ספר
שיריה של אסתר ראב (*) שיצא זה
עתה, ישמש ללא-ספק אחד מציוני-
הדרך החשובים לראשיתה והתעצ-
בותה של שירת ארץ-ישראל.

ינוכח האינפלוציה המחרידה ב-
ספרי שירה, השוררת עתה בארץ,
אתה מתמלא הערצה למשוררת גדו-
לה באמת, שאסופת-שיריה מונה 84
שירים קצרים, המשתרעים על-פני
מרחב היסטורי של למעלה מ-
ארבעים שנה, משוררת היוד
עת את סוד הענווה, האיפוק, הי-
צימצום — בקיצור: סודה של האי-
כות.

— ארבעה הם שעריה של הקובץ:
„קימשונים“, והוא ספרה הראשון,
והיחיד עד הופעת קובץ זה, ובו
שירים שנכתבו בין שנת 1922 ל-
1930 בקירוב, והופיעו במקובץ בש-
נת 1930. השער השני הוא „אפקים
נוגים“ — שירים שנכתבו בין שנת
1930 ל-1936 בקירוב, ונתפרסמו ב-
נפרד בבימות שונות: „שירים חד-
שים“ ו„משירי קץ העולם“, שנכ-
תבו לאחר תקופת שתיקה ממוש-
כת ונתפרסמו בין 1945 בקירוב ועד
עתה, על דפי בימות-ספרות שונות.
אסי-כן, תערוכה רטרוספקטיבית של
שירים שלא הוכנס בהם כל שינוי
מעט כתיבתם, והם ניתנים כמות
שהם, טהורים מפגעי הזמן.

למרבית הצער, אין פרטים אלה
מצויים בגוף הספר, אם כי דווקא
הוצאה זו של אגודת הסופרים חיי-
בת ומסוגלת לעשות זאת, ש-
הרי בידיה הארכיון והכלים הדרו-
שים לשם מסירתה של אינפורמציה
זו. אמנם שיריה של אסתר ראב
אינם זקוקים לתימוכיו של הזמן ול-
חורך סלחני של הקורא המודרני,
אולם מי שיבוא, בהגיע העת, לסי-
קור את תולדותיה של ספרות ארץ-
ישראל, לא יוכל להתעלם מראשו-
ניותה ומקוריותה של אסתר ראב
בהרבה זוויות-ראות הנראות בעיני
חובבי שירה צעיר כחידושיהם של
אחרונים.

קשה להבין מה היה הקושי לי-
ציין בסופו של כל שיר את תאריך
כתיבתו, או פרסומו הראשון, שלא
לדבר על מבוא לקובץ, ובו פרטים
על המשוררת ויצירתה, אולם, איך
אפשר לטעון כנגד היעדר זה, בי-
שעה שאין בספר אפילו תוכן-הענ-
יינים — רשימת השירים ומספרי
עמודיהם?

ב
הדבר הבולט מייד, ממבט ראשון,
בקובץ השירים, הוא הסגנון האי-
שי, הייחודי, הנמשך והולך מראשון
השירים שבקובץ ועד לאחרון שבי-
הם, כלומר, על-פני תקופה של ל-
מעלה מארבעים שנה; סגנון שאינו
נשמע לצייווי הקונפורמה הצורנית
והאידיאית של התקופה, ואינו נגרף
בהמולת הנונקונפורמה המאורגנת.
שיריה של אסתר ראב הם שיריה
של ארץ-ישראל, כפי שמסוגלים ל-

שני עיטים —
ותאנה אחת,
תלויים על בלימה
כדי סחרורת-ראש;
פתחים — אלי ים
ושערים — אלי שמיים,
בין עבים וארנים
נפערים;
רשוש גפיים,
קהל ירוקים,
כנהרות מאושים
בקודש.
שני עיטים —
ותאנה אחת
תלויים
על בלימה . . .

(עמ' 55)
ולצד זה, תמונת צבעי-שמן רות-
חיים כגון זו:
(המשך בעמוד ב')

(*) שירי אסתר ראב, הספריה ה-
מקורית, הוצאת אגודת הסופרים ב-
ישראל, ליד הוצאת „מסדה“.

שירי אסתר ראב

(סוף מעמוד א')

בארות שראיתי וזלגו דלייהם

טיפות בדולח
עלי אבן שחוקה לבנה —
ומעמקים שפגע בהם הדלי
וניתר על שטח חלק וקר.
תאנה אפורה מאובקת
שהגיחה מן הנקיק —
צחיחת-עלים-מקופלים
בצמא,

ופג צמוק קשה נושר
על סלע בחבטה.
סקביוזות-קש מזמזמות,
שורטות

עלי אבן בצדי זרכים
והולם סנדל בשביל אבוד.
והד-קריאה בהרים

רחוקים

בין הערביים.

ועינב ירוק עוטה צעיף
ערפל לבן,

וכד אדום לח מותניים
בחביוני גפן-אדרת.

ובצלי-חצב שיבשו —
לבנים ערומים

מתגוללים ויורדים בערוץ,
וגיד של ירק נמשך —

תועה בגיא ;

מעין-ישועה-ואכזב-כאחד
ושיקמה כפופה גחה עליו.

זיתים מטפסים במידרון
אפורים-כחולים

נוסכי-שלווה

ורזי-דורות עולפים אותם,
וקימונים לבנים

בראש-הר

טובלים באפרורית

וסומק-ענן.

(גופייקיץ שכוחים עמ' 80)

ג.

מה לא עוללו להם כבר, ל-שירי
המולדת! דורות של משוררים גרו'
עים ופזמונאים חסרי-דמיון דשו ב'
זה והפכו את המושג שסידבר ל'
מלל מנופח וקרתני ולשירי גזנות
אויליים.

אהבת המולדת שבשירי אסתר
ראב איננה פרוי של מאמץ אידיאלי
לוגי, או של כיסופים לאומיים גרי'
דא. זוהי קודם-כל התרגשות אי'
שית שהבשילה מבפנים כחויית אמת
חושנית ומסעירה; וככל אהבת אמת,
כך אהבה זו מתלבטת בדיאלקטיקה
של החושניות והמוות. הפריון וה'
כמישה, מחזור ההפכים של הפרי'
חה. אהבתה של המשוררת יש לה
כמה פנים; אולם בין אם המדובר
באהבת הגבר או באהבת נופי ה'
מולדת, ביופיו של הפסל האטרוס'
קי או באורגיית החושים של עיר
הליבאנט, לעולם עולה מתוך ה'
שירים אימת הפריחה וההבשלה, ש'
תמורתה המות; אימת החושניות
שטופה יסורים ואובדן, אימת האביב
שבכנפיו גויעת הטבע.

השיר „שיר אביב ומוות“ מראה
יפה מהזור זה שראשיתו: „כל ה'
ריחוח נתקעו בלבי / ועשוהו ככב'
רה / כל החבלבלים נטצו בי עי'
ניהם: / ואני תלויה על בלימה /
וראשי סחרחר / עד אנתק ואפרח
כפרפר...“ והמשכו: „שבילי הגן מו'
בילים אל אביב / אשר תמורה אין
לו / כירח זקן מבטיח / ופושט
רגלו...“ וסופו: „אל תשאלו למח —
/ למח ברוב פאר וטכס. / שאלו
לחי — / החי — המח שבעים ביום, /
שאלו לבודד / החולך לאור כוכב רו'
עד — / לאלמוני...“ (עמ' 116).

אורו של כוכב רועד זה, יש לו
תפקיד נכבד בשירי הקובץ. מול
מעגל החושים והכליון. מנצנץ למ'
שוררת אורו הכחול של הנצח הקר,
הנצח הקוסמי בדמותו של כוכב „נו'
גה“. כוכב זה הצופה ממרומים ב'
מחזור הכמישה. חוזר ומופיע ברבים
משירי הקובץ. מן הראשונים ועד
לאחרונים, האחרונים — שירי קץ'
העילם. העולם בצל ההרס האטומי
והתכונה לנחיתה בחלל.

„לא אותר עליך / נוגה' — כוכב
חיי, / עודך יפה כאז / חזיתך
לראשונה — / מעל ערסל-ילדותי:
/ כחול אורך / בדמי אז הוצק — /
ולעד לא יכה. / ועם רדתי קבר
/ טול נשמתי / לחללי-גבהים — /
עמה הימלטה / אל גלקסה אחרת /
בה יד אדם / לא תשיגך.“ (עמ'
127).

גם חרדה זו מפני חילול בתוליותו
של הנצח והמיסתורין הקוסמי בידי
האדם, וגריפתם למחזור הארצי של
הכליון, גם חרדה זו איננה הד'
משמעית. כי תוך חרדה זו אתה מו'
צא בשיר אחר באותו מחזור, כמיהה
אפולונית לאשר מעבר לזה: „גמוט
שחקים, כסיל וכימה / קפל במרח'
קים; / קרוב לשמש ולוא לרגע — /
וכאיקרוס חרוך-כנף / ארצה צנוח
— — — / אכמה לאגמי ירח /
שכוחים ורוגעים... / לעזובת-נציבין
מלח / זווהים בין סלעי-נצחים /
לא שזפתם אלא — / עין בוראם
בהיוולדם...“ (כמיהה. עמ' 136). וכך
אותה חרדה נוכח הפסל האטרוסקי,
סמל היופי הגברי-האירוטי שקנה לו
נצח: „רק בל תרד מכונך הלילה /
בו-האלף — / כי ידאתי
חגעת — — —“ („פסל אטרוסקי“,
עמ' 108), גם זו חרדה שיש בה
הרבה מן הכמיהה, הקוקטית משהו,
למגע עם המיסתורין,
ובמקביל לכך, היחס לנופה של

ארץ-ישראל הנבנה ערים חדשות
(תל-אביב) ולכל אותן „אבני מלט
על חוץ הרזה“, הקורעות אבר-אבר-
אבר מן הנוף המיתי הקדום, מן ה'
מזרח האורגאני, הכפרי, מנופי ה'
ילדות, כאב של קרע המהול בהשי'
למה ובחדווה טבעית של בריאה חד'
שה, של התרחבות חברתית, („שי'
בה“, עמ' 20). אולם הקרע הנוצר
בחויית הנוף מחמת הצירוף האנא-
כרוניסטי של הזכרונות המיתיים עם
ההתנחלות החדשה והאורבאניזא-
ציה, קרע זה קיים ועומד ומוליך
לחיפוש אחר הקשר האנושי, אחר
השורשים הבלתי-אמצעיים, אל ה-
יישוב הישן. „טבתות קדושות
בירושלים / זכותן תגן עלי. / עלה
ריח בגדיכן באפי, / ריח נרות-שבח
ונפטקין“ (עמ' 14). וכך השיר „טב-
ריה“ ואחרים.

בשירתה של אסתר ראב אין למ-
צוא חוייה דתית-מסורקית או מיס-
טית כלשהי. אלוהים שהיא פונה
אליו בשיריה הוא דרך-כלל אלוי-
הים ריטורי, לעתים פאגאני, או פני-
תיאיסטי, לכל-המרובה, הנוסטאלגיה
אל נופי היישוב הישן מתבררת כ-
בקשת-חסות בעבר הקרוב, המידי,
המשפחתי, הארץ-ישראלי, מאימת
האנאכרוניזם, ממבוכת החידוש ומ-
הפקעת הנצח, כנסיון לגשר על-פני
חלל הזמן שבין העבר המיתי הארץ-
ישראלי והחוייה הביאוגראפית של
ראשית היישוב החדש.

הרחבנו את הדיבור על צד אחד
במכלול שיריה של אסתר ראב —
שירת נופי ארץ-ישראל; לא נגענו
בצדדים האחרים. מכונסים בספר זה
שירי אהבה, בדידות, שירת יחיד
מופנמת, עדינה ומלאת-יופי. לא
נגענו גם בצד המבנה האמנותי של
השירים ולשונם, ונגינתם המיוחדת.
וזאת משום שגם בליריקה המופ-
נמת ביותר של אסתר ראב, פורי-
צות ומשמשות האסוציאציות הנו-
פיות העזות, וגם משום שעולמה ה-
נופי, הגיאוגראפיה-ממשי של שירת
מרבית בני-דורו של כותב מאמר
זה, הוא עולם קלוש ורדוד עד מאד,
בלי להתייחס לשאלה אם השירה
יוצאת נשכרת או מקופחת מתופעה
זו. (ראה מאמרו של נתן זך בחר-
ברת „יוכני“ האחרונה בנושא זה).
קריאה בשירים אלה היא חוייה
ארץ-ישראלית, או, אם תרצו, ים-
תיכונית, חוייה אמנותית ממדרגה
גבוהה שהמשוררת אסתר ראב היא
אולי הראשונה אשר נתנה לה ב-
טוי כה עז וטהור.